

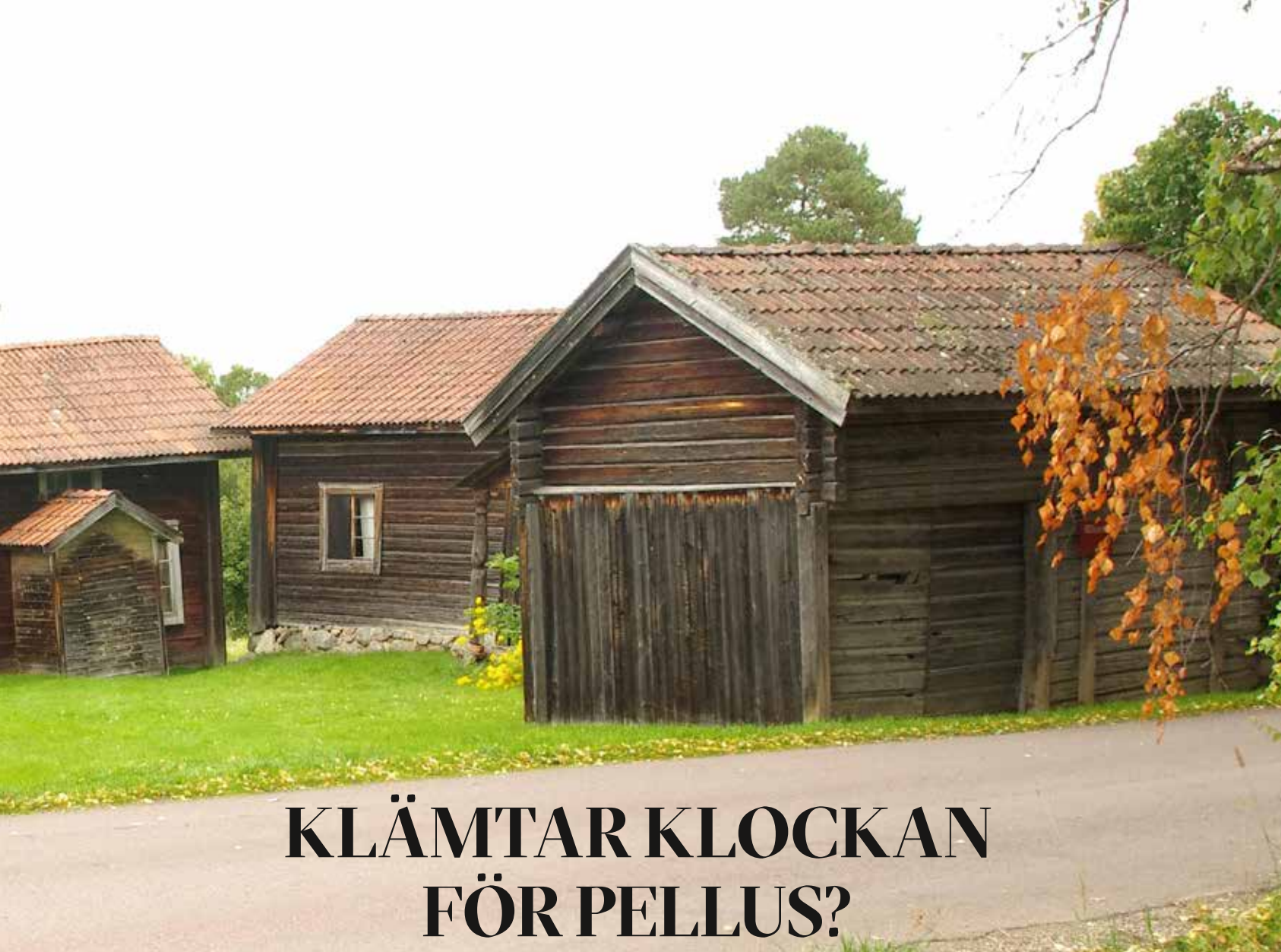
Pellusgården är ett bra exempel på byggnadsskicket i övre Dalarna. Innanför öppningen syns till höger en del av parstugan och bredvid den, till vänster, bagarstugan med sin farstu.

T h: Köket där Pellas Anna Olsson bodde och verkade till 1955.
Nedan: Genom ett av portliderna ser man ett av härbrena som ligger utanför fyrkanten.

Ser sjön!

KLÄMTAR KLOCKAN FÖR PELLUS?

Intresset för Pellusgården verkar svalt. I över ett halvår har den varit osåld. Och vid en eventuell affär, kommer gården att jämnas med marken för en modern byggnad med strålande utsikt – eller tar sig någon an detta unika kulturarv?

AV INGE NILSSON

Pellusgården är den sista kringbyggda gården i byn Lerdal, sydöst om Rättvik. Gården byggdes i slutet av 1700-talet och har stått öde sedan slutet av 1970-talet men i gengäld har den klarat sig från renoveringar. Enda nymodigheterna är järnspisar och el.

Pellusgården hette från början Jönsgården men 1883 kom en ny arrendator, Pellas Olof Larsson från Backa, och gården fick byta namn. (Gården heter alltså Pellus men de boende Pellas.) Pellas Olof dog 1950.

Pellusgården är ett bra exempel på byggnadsskicket i övre Dalarna. Ett antal byggnader med olika funktioner är grupperade i en fyrkant runt en innergård med infart

genom ett lider som kan stängas med portar.

I Rättvik skulle en fullbyggd gård bestå av parstuga, stall, fähus, trösklada, härbre, foderhus, svinstia, vedbod, torkstuga, avtråde, portlider och ofta bagarstuga. Allt detta finns på Pellusgården men tröskladan är borta, därför är det en öppning mot gatan som inte ska vara där.* Tidigare tog man sig in och ut på gården genom något av portliderna.

Två härbren ligger utanför gården. Dessa placerades så för att förnödenheterna skulle klara sig vid en eventuell brand. Även smedjor uppfördes ett stycke bort på grund av brandrisken. Nedanför härbrena låg fram till 1930-talet en torkstuga.

NÄR MAN KLIVER in genom dörren till parstugan möts man i farstun av tre dörrar. Rakt fram bakom en av dem finns en liten kammar med en senare tarrsäng och en järnspis i en öppen spis.

Till höger upptar det stora köket nästan halva huset. Den öppna spisen är kompletterad med en järnspis från Norrahammar. Här bodde och sov man.

På väggen hänger en almanacka från Johanssons Järn i Rättvik där man river av ett blad per dag. Det sista som revs av var 23 december 1955. Här bodde Pellas Olof Olssons änka, Pellas Anna Olsson, född 1884, fram till en vecka före sin död i februari 1956. Orkade hon inte riva mer? →

FYRKANTSGÅRD

Den nordsvenska gården kännetecknas av ett enkelt kringbyggt gårdsrum.
Illustration Sven Olsson. Ur *Byar och fäbodrar i Rättviks kommun. Kulturhistorisk miljöanalys* av Roland Andersson, Dalarnas museum, 1987.

I sängen i bagarstugan under lampan sov Pellas Hans till cirka 1978.

Större delen av den vänstra halvan av parstugan är anderstugan – en vanlig benämning på det ena av en parstugas två gavelrum, det till vardags sällan använda rummet, ”det andra rummet”, i motsats till ”stugan” eller dagligrummet för vardagsarbete, måltider och sömn.

Här är den oinredd med nakna timmerväggar och väggfasta bänkar.

Källaren är placerad under anderstugan.

I VINKEL MOT parstugan ligger bagarstugan med en stor bakugn och i den öppna spisen en järnspis från Skoglund & Olsson i Gefle. Bagarstugor användes både till bak och som bostad, speciellt sommartid.

Över ena utdragssängen hänger en gammal snodd elledning med en ”tjuv” i änden. Här sov änkans makes bror Pellas Hans, född 1897, fram till omkring 1978.

Pellas Hans dog 1981 och blev den sist boende på Pellusgården, sedan fick gården stå och förfalla.

Några byggnader är nedsjukna i marken och i övrigt i behov av reparationer, men de är långt ifrån så dåliga att de inte går att renovera.

Nu är det bara att hoppas att en ny ägare inte river gården utan rustar den på ett hänsynsfullt sätt så att inte Rättvik förlorar ytterligare en gammal fyrkantsgård. ■

* Tröskladan finns välbevarad på Orsa gammalgård.

På en av portarna har någon av gårdens tidigare ägare ristat in sin initialer.

250 företag med specialistkompetens

SPECIALISTER PÅ KULTURHISTORISKA BYGGNADER

BYGGNADSVÅRDSFÖRETAGEN

Hitta byggnadsvårdsföretag i din region!

VÅRA NÄTVERK

Byggnadsvårdsföretagen är ett samarbete mellan 11 regionala företagsnätverk och utgör en nationell branschorganisation för specialister inom byggnadsvård.

KALENDARIUM

- 7-10 SEP REDISCOVERING TRADITIONAL MORTAR -BUILDNING LIMES FORTUM, TRONDHEIM
- 27-29 SEP BYGGNADSVÅRDENS KONVENT- MARIESTAD

BLI MEDLEM

Driver du ett byggnadsvårdsföretag och vill ansluta till Byggnadsvårdsföretagen? Kontakta något av våra 11 medlemsnätverk för att ansöka om medlemskap. Du blir en del av en branschförening med 300 medlemsföretag och får ett rikt nätverk av kompetenta kollegor, information om kurser och seminarier m.m.